

- 131 *Magyarság*, 1940. augusztus 29. 1.
 132 *Magyarság*, 1940. augusztus 31. 1.
 133 Kókay et al: i. m. 189.
 134 *Magyar Nemzet*, 1940. július 16. 1.
 135 *Magyar Nemzet*, 1940. július 25. 4.
 136 *Magyar Nemzet*, 1940. június 2. 5.
 137 *Magyar Nemzet*, 1940. július 16. 6.
 138 *Magyar Nemzet*, 1940. augusztus 30. 4.
 139 *Magyar Nemzet*, 1940. augusztus 10. 9.
 140 *Magyar Nemzet*, 1940. szeptember 15. 7.
 141 *Magyar Nemzet*, 1940. július 27. 1.
 142 *Magyar Nemzet*, 1940. augusztus 15. 1.
 143 *Magyar Nemzet*, 1940. augusztus 17. 1.
 144 *Magyar Nemzet*, 1940. augusztus 25. 1.
 145 *Magyar Nemzet*, 1940. szeptember 7. 6.
 146 Juhász: i. m. 92.

A Jelenkor 1832. évi évfolyamának statisztikai vizsgálata

A 2005/2006-os tanév I. félévében az SZTE JGYTFK Történettudományi Tanszékén meghirdetésre kerülő „Történeti periodikák” című, Széchenyi István és a Jelenkor folyóirat kapcsolatával foglalkozó speciálkollégium keretében került sor arra a kutatásra és adatgyűjtésre, melynek köszönhetően a lentebb található statisztikai adatok, és diagramok összeállításra kerülhettek. Mindezzért köszönet illeti az adatgyűjtést végzőket.*

I. Az 1820-as évek végén Magyarországon megjelent egy olyan program, amelynek a rendi politika széttagolt, megyei szintű hatósugara helyett országos nyilvánosságra volt szüksége, s amely ismerte a sajtó szerepét. *Széchenyi István* 1829-ben indította el a Jelenkor engedélyeztetési eljárását, a kiszemelt szerkesztő, Kisfaludy Károly azonban, aki már súlyos betegen tette meg az előkészítő lépéseket, 1830. november 21-én meghalt. A szerkesztő végül *Helmezy* (Bierbrauer) *Mihály* lett (1792–1853) – aki a Magyar Tudós Társaság és Kisfaludyhoz hasonlóan az Aurora-kör tagja is volt –, miután a kormányiszékek pozitív állásfoglalása után az udvar 1831. március 11-én rá ruházta át a lapengedélyt. Az új lap első

* Bakonyi Noémi, Baracs Róbert István, Bugyi Adrienn, Cseh András, Darabos Katalin, Döbör András, Dudás Roland, Fellner László, Gabányi Edina Anna, Joó Anita Julianna, Kis Erika, Kisteleki Szilvia, Kovács Orsolya, Majnár Ágnes Györgyi, Restás Tünde, Rózsa Andrea, Szabó Katalin Irma, Szabó Margit, Takács Adrienn, Tomcsányi László, Tóth Ágnes, Tózsér Kitti .

száma 1832. január 4-én látott napvilágot. Hetenként kétszer követték ezt a továbbiak. A lap pályafutása 1848. júniusáig tartott, végigívelve a reformkoron. Teljes címe így hangzott: „Jelenkor, politikai tekintetben a »két haza« s külföld hírleveleiből szerkeszti s kiadja Helmezy Mihály”.

A cél a még hiányzó, új típusú, olyan magyar politikai lap megteremtése volt, amely a korszerű igényeknek a Kulcsárné-féle *Hazai és Külföldi Tudósítások*nál jobban megfelel. Széchenyi a szerkesztés munkájában közvetlenül, személyesen nem vett részt ez nemcsak vállalkozásainak sokféleségével, gyakori utazásaival, hanem egész életformájával és társadalmi helyzetével sem igen lett volna összeegyeztethető. De maga szívesen publikált a lapban, a harmincas években elsősorban melléklapjában, a Társalkodóban.

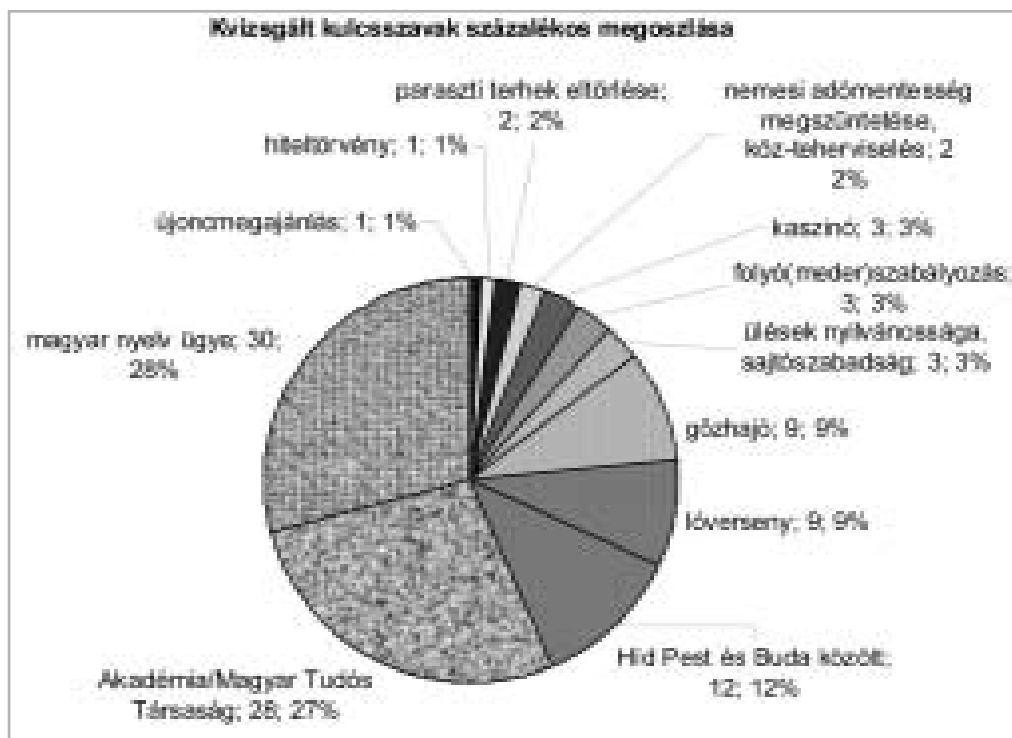
A *Jelenkor* tipográfiaiailag is jelképezi a magyar sajtótörténet új korszakának kezdetét: a hagyományos nevedrét formában, kéthasábos szedéssel indult, 1836-tól azonban – Széchenyi javaslatára – áttért a nagy, angol újságformátumra és a háromhasábos szedésre. A közönségigény és a politikai hírlap közti újfajta kapcsolatot jelzik mindaddig ismeretlen nagyságú példányszámai: 1835-ben 3000 fölött, 1837-ben pedig már több mint 4000-en fizettek rá elő.

II. Az 1832-es év lapszámain vizsgálva elmondható, hogy rövidebb volt az általában az első két oldalon található magyarországi és erdélyi híryanag, mint az utána következő külföldi. Ennek azonban a cenzúra volt az oka. Kifejezetten politikai, például megyei gyűlésekről szóló beszámolókat szűkre szabott terjedelemben közölhetett, s az egyéb, társadalmi, kulturális jellegű anyagból is sűrűn kihúzta a cenzor a liberális-gyanús szövegeket. A belpolitikai hírek a korábbi lapokhoz hasonlóan igen szerények, rövidek és színtelenebbek, mint a külföldiek.

Amint a *Vizsgált kulcsszavak százalékos megoszlása* című grafikon mutatja, a nemzeti nyelv (30 hír) és a tudós társaság (28) ügye került előtérbe, talán nem véletlenül – ebben haladó és maradi nemesek mind egyet tudtak érteni. Sok helyet szentelt a lap helyi olvasó társaságoknak, az új irodalmi kiadványoknak, és főként a magyar nyelv terjedéséről, a magyarosodásról beszámoló híreknek. A *Jelenkor* már 1832-ben is figyelemmel kísérte és próbálta „népszerűsíteni” Széchenyi tevékenységét, programjában, kezdeményezéseit – lásd a Pest és Buda közötti állóhíd ügyével kapcsolatba hozható híreket (12), a lóversenyekkel és gőzhajózással kapcsolatos tudósításokat (9-9), míg olyan a korszak politikusait foglalkoztató témák, mint a nyilvánosság, a közteherviselés, vagy az újoncmegajánlás, stb. alig szerepelnek a lapban. És kísérletek sem fedezhetők fel olyan elvi, publicisztikai műfaj kialakítására, mint amilyen majd a vezércikk lesz majd a Kossuth szerkesztette Pesti Hírlapnál.

A cenzúrával azonban a lap így is állandó súrlódásban állt. Széchenyi naplójában már 1832. február 22-én olvasható: „*Helmetzy bekam ein Lavatorium*”; vagyis a szerkesztő figyelmeztetést, „fejmosást” kapott a cenzúrától. Február 25-én jegyzi le a következőt: „*Komáromi streicht den (!) alten Helmetzy eine Menge – und ruft bei jeder liberalen Stelle aus – Adhuc principia Comitatus Széchenyi*”; tehát Komáromi Péter helytartótanácsos cenzori minőségében a liberális szövegrészek nagy részét kihúzza, azzal a megjegyzéssel, hogy ezek már megint Széchenyi elvei. A magyar rendek fogadtatása is felemás, erről tanúskodik naplójának 1832. február 10-i bejegyzése: „*O mon Dieu, das auch noch! – C. Z.: Sieben Comitaten haben an Palatin geschrieben, 'es sollte der Jelenkor verboten werden'*”, azaz; Ó istenem, még ez is! Zichy Károly: Hét vármegye írt a nádornak, „be kellene tiltani a *Jelenkort*”.

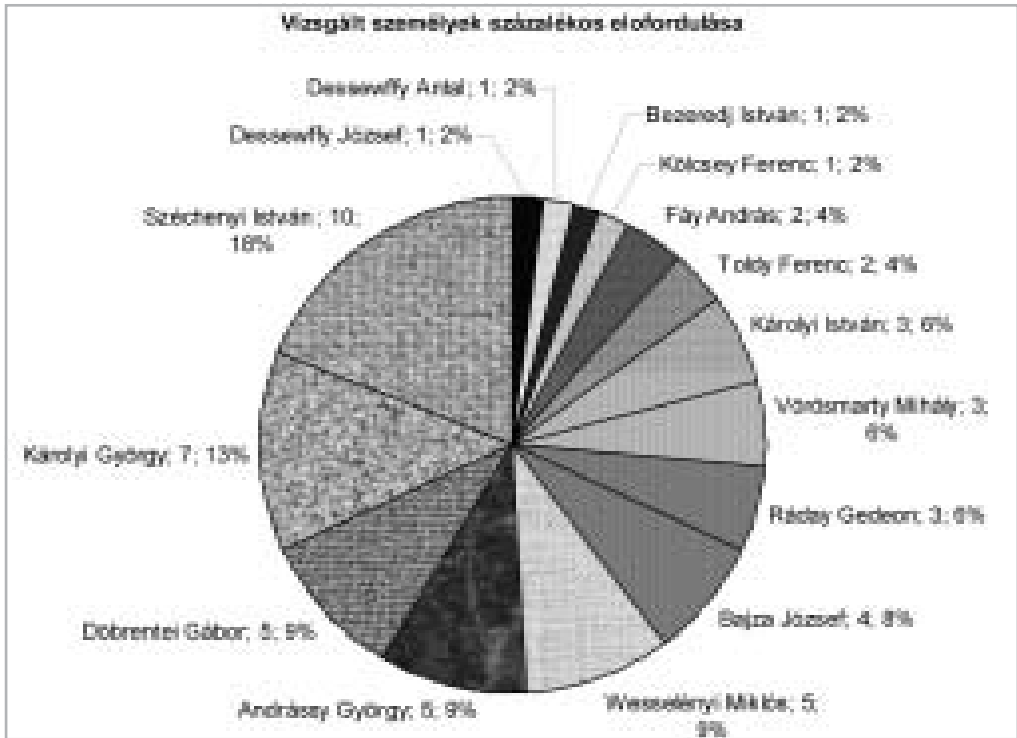
A naplóbejegyzések, főleg a helytartótanácsosról szóló rész alátámasztják azt a megállapítást, hogy valóban Széchenyi elveinek, politikai programjának támogatása lehetett a cél,

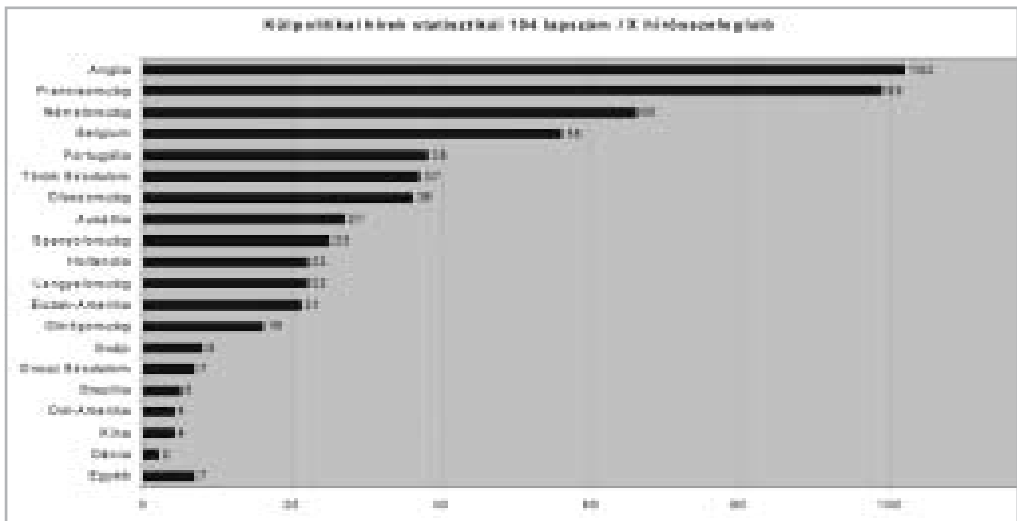
és ezt az ellenfelek is tudták.

Széchenyi és elvarabái kiemelt szerepét mutatja a *Vizsgált személyek százalékos előfordulása diagram*, mely pusztán statisztikai alapon mutatja, hogy a korszak legfontosabb liberális személyeit, politikusait, művészeit, közéleti szereplőinek nevét keresve a lap hasábjain, az említések több mint 60 százalékában Széchenyihez közel álló személyekre lertünk a két jó barát, a Károlyi grófok, a következő londoni útitárs, Andrássy György, a tudós társaság titkára, Döbrentei Gábor, vagy az ekkor még közeli barátjának tekinthető Wesselényi báró személyében. Természetesen e nevek abszolút kisebbségben vannak az udvari adminisztráció különböző hivatalnokai és kitüntetettjei mellet, kiknek emlékét nem őrizte meg a történelmi emlékezet.

Végezetül kitekintve a külföldi hírekre, azt vizsgáltuk, hogy a felvilágosodás korának magyar sajtójának hagyományai, miszerint a külföldi hírek leginkább a francia bel- és külpolitikai eseményekkel, azaz a francia forradalommal, az amerikai függetlenségi háborúval, a földrajzi- és egyéb természettudományos felfedezésekkel foglalkoztak, átestek e valamiféle változáson. A *Külpolitikai hírek statisztikai* című diagram mutatja a vizsgálat számszerűsíthető eredményét, miszerint Széchenyi, és az ő nézeteit támogató lap vigyázó szeméit immár Londonra vetette, két szám kivételével nem hiányozhatnak az Angliából érkező hírösszefoglalók, nem beszélve arról, hogy ezek terjedelme bővegebb a többiekénél. A második helyen álló Franciaország csak megerősíti azt a véleményt, ami a tudósításokba beleolvastva immáron nyilvánvalóvá válik, hogy a Jelenkor külföldi hírei a polgári átalakulásban, ipari fejlődésben és közgazdasági fejlődésben élen járó Nyugat-Európát, annak politikai és gazdasági kultúráját

kívánta a magyar olvasóközönség elé tárni. Lehetőséget nyújtott arra, hogy közvetve a lap bizonyos politikai tanulságokkal szolgáljon a hazai olvasóknak. Részletesen beszámolt az angol parlament vitáiról, vagy éppen a francia politikai küzdelmekről, az olvasó végeredményben azon is elgondolkozhatott, hogy ha külföldön vannak „politikai eszmék”, „haladók” és „konzervatívok”, akik egymással keményen küzdenek, és a politikai pártok „folyvást forrognak”, és „hírlapokat törekszenek maguknak szervezni”, akkor a hasonló hazai jelenségek

miért nem érvényesülhetnek a politika, s főleg a sajtó terén.

Érdekes próbálkozás lenne e kutatás folytatása, további évfolyamok hasonló vizsgálattal, amelynek köszönhetően megfigyelhetővé válnának a lap modern politikai hírlappá fejlődésének állomásai az 1830-as években.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- SZABOLCSI MIKLÓS (főszerk.): *A magyar sajtó története I. 1705–1848*. Budapest, 1979.
BUZINKAY GÉZA: *Kis magyar sajtótörténet*. Budapest, 1993.
FERENCZY JÓZSEF: *A magyar hírlapirodalom története 1780-tól 1867-ig*. Budapest, 1887.
KÓKAY GYÖRGY – BUZINKAY GÉZA – MURÁNYI GÁBOR: *A magyar sajtó története*. Szerk.: Földes Anna, Bajnai Zsolt. Budapest, 2001.
OPLATKA ANDRÁS: *Széchenyi István*. Budapest, 2005.

FORRÁSOK

- VISZOTA GYULA (szerk.): *Gróf Széchenyi István naplói. IV. 1830-1836*. Gróf Széchenyi István minden írása CD-ROM, Bp., Logod Bt., 2001.
HELMECZY MIHÁLY (szerk.): *Jelenkor. Politikai tekintetben a két hazra 's külföld hírvételeiből 1832. évfolyam*. Lelőhely: SZTE EK Folyóirat Raktár J/FI ÚÚ52829

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: DÖBÖR ANDRÁS